

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

ВОЛОЩУК МАКСИМ ВАЛЕРІЙОВИЧ

**КОМПЛЕКСНА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ВЕЛИКОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЛУЦЬКА)**

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма Географія

Робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

Науковий керівник:
**ПОРУЧИНСЬКИЙ
ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ**
кандидат географічних наук,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри економічної та соціальної географії

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

доц. Т. Г. Погребський _____

ЛУЦЬК – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО МІСТА.....	5
1.1. Місто як об’єкт соціально-економічного дослідження.....	5
1.2. Основні напрями та методи дослідження міста.....	9
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ЛУЦЬКА.....	12
2.1. Історія становлення та розвитку міста.....	12
2.2. Економіко-географічне положення та природно-ресурсний потенціал.....	14
2.3. Соціально-демографічні особливості міста.....	17
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ МІСТА ЛУЦЬКА.....	20
3.1. Характеристика енергетичної сфери міста.....	20
3.2. Промисловість та будівельна галузь.....	23
3.3. Транспортний комплекс.....	31
3.4. Торгівля і побутове обслуговування населення.....	33
3.5. Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність.....	36
3.6. Перспективи соціально-економічного розвитку міста Луцька.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах зростає значущість управління соціально-економічними процесами як на рівні держави, так і в окремих регіонах та великих містах, спираючись на наукові підходи. Розвиток найбільших міст досі залишається хаотичним, хоча саме вони слугують осередками політичного та культурного життя, а також є джерелами появи багатьох протиріч і проблем у сфері економіки. У той же час, із розвитком міст в історичній перспективі виникали супутні виклики урбанізації, пов'язані з організацією міської інфраструктури, працевлаштуванням населення, його міграцією, а також забезпеченням збалансованості економіко-виробничих систем.

Вивчення проблеми розвитку суспільно-географічних аспектів великого міста набуває особливої важливості в умовах трансформації суспільства. Дослідження нових тенденцій, що проявляються у міському середовищі, дозволяє частково передбачати напрямки розвитку соціально-економічних і політичних процесів у суспільстві в цілому.

Об'єкт дослідження – велике місто, як територіальна форма, яка концентрує матеріальні та нематеріальні сфери, галузі й види діяльності, що виникли внаслідок суспільного територіального розподілу праці.

Предмет дослідження – особливості сучасного розвитку міста Луцька, його проблеми та перспективи розвитку.

Основна **мета** роботи – визначити характерні риси соціально-економічного розвитку міста Луцька на сучасному етапі розвитку.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі **завдання**:

- проаналізувати основні ознаки міст та їх класифікацію;
- дослідити історію становлення та розвитку міста Луцька;
- охарактеризувати сучасні особливості розвитку промисловості та соціальної сфери міста;
- виявити специфіку інвестиційного клімату в місті;
- окреслити основні стратегічні напрямки розвитку міста.

Методи дослідження. Теоретична та методологічна база дослідження охоплює ключові аспекти сучасних теорій державного управління та місцевого самоврядування, чинне законодавство України, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, що стосуються соціально-економічного планування та розвитку міських територій, специфіки функціонування столичних міст і формування державної регіональної політики в контексті економічної трансформації. Для досягнення поставленої мети використовувалися новітні методи дослідження, серед яких системно-аналітичний підхід, статистичний аналіз, проблемно-орієнтований метод, економіко-математичні моделі, порівняльний аналіз та інші.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО МІСТА

1.1. Місто як об'єкт соціально-економічного дослідження

Міста є ключовими осередками економічного, соціального та екологічного життя населення, оскільки саме в них зосереджується основна частина виробничого, фінансово-економічного, соціального, культурного та трудового потенціалу кожної країни.

При віднесенні населеного пункту до категорії міста науковці використовують певні критерії: чисельність населення міста й функції, які воно виконує [6]; види занять мешканців (переважно не пов'язані з сільським господарством); тип забудови території; благоустрій оселі; традиції [12].

Історично місто, як форма розселення, виникло внаслідок суспільного поділу праці, тобто відокремлення ремесла від сільського господарства і зосередження обміну в руках певної громадської групи, відрізняється від села високим ступенем різноманітності та інтеграції трудової діяльності (виробничої та невиробничої). Тут концентрувалось багато галузей народного господарства – промисловість, наука, культура, інформація, що зробило місто центрами науково-технічного і соціального прогресу. Усе це у поєднанні з розвинутою соціальною та інженерною інфраструктурою зумовило формування у містах специфічного міського способу життя, який у процесі урбанізації поширюється на все більшу кількість поселень, у тому числі сільських [4].

Міста класифікуються за профілем їхньої містобудівної бази, який може включати добувну та обробну промисловість, наукові, освітні, культурні, рекреаційні, транспортні та інші функції. Також вони розрізняються за складністю структури господарського комплексу: від монофункціональних до поліфункціональних. Крім того, міста оцінюють за їхнім історико-культурним потенціалом, який може мати місцеве,

регіональне, національне або світове значення. Останнім критерієм є розмір міста, що поділяються на найбільші, надвеликі, великі, середні та малі категорії.

Віднесення населеного пункту до категорії міст оформляється в законодавчому порядку; при цьому критерій чисельності населення міста різниться – від 250 людей в Данії до 30 тисяч у Японії.

Сучасні міста діляться на малі (до 50 тис. жителів), середні (50–100 тис.), великі (100–250 тис.), надвеликі (250–500 тис.), найбільші (500 тис. – 1 млн.) і міста-мільйонери (понад 1 млн. жителів). Поблизу великих міст виникають міста-супутники. Часто міста і міста-супутники об'єднуються, утворюючи агломерації, які можуть бути об'єднані в мегаполіси [1].

Місто вчені визначають як складний економіко-географічний комплекс із власною структурою, системою зв'язків і типом природокористування, що формується під впливом суспільно-географічних і природних чинників. Суспільно-географічні чинники охоплюють рівень економічного розвитку, науково-технічний прогрес і суспільні потреби. Природно-географічні умови мають допоміжне значення.

Великі міста зазвичай характеризуються такими специфічними рисами:

- концентрація великої кількості людей;
- висока щільність населення на обмеженій території;
- зосередженість промисловості, науки, мистецтва, інформації;
- провідна роль у соціальному прогресі;
- високий рівень поєднання різних аспектів людської діяльності, обумовлений зосередженням багатьох галузей суспільного виробництва;
- зосередження основних соціальних груп населення.

Специфіка великого міста визначає його основні соціальні функції [10]:

- господарсько-економічна – організація механізму виробництва на підставі функціонування різних галузей промисловості;

- соціальна – втілена у діяльності соціальної сфери, яка охоплює послуги торгівлі, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, житлового будівництва, соціального забезпечення, медичного обслуговування тощо;
- культурно-освітня – реалізується через надання людині вищої, середньої спеціальної освіти через створення дозвільної та рекреаційної інфраструктур;
- управлінсько-адміністративна – здійснюється шляхом продовження адміністративної влади різними державними та соціальними органами.

Орієнтуючись на роль окремих великих міст у міжнародній системі економічних відносин, можна виділити п'ять основних типів:

1. Місто – штаб-квартира. До таких міст належать центри, де розгортається адміністративна діяльність транснаціональних корпорацій, відбуваються фінансові та виробничі операції. Вони є центрами міжнародних систем транспорту й зв'язку.

2. Місто – інноваційний центр. Тут зосереджені дослідницькі та наукові заклади.

3. Місто – центр модульного виробництва. У таких містах, здійснюються проміжні, виробничі процеси, розташовані на достатній відстані від місця завершення виробничого чи технологічного циклу.

4. Перевальний пункт для третього світу. Це прикордонні центри, більшість населення яких становлять емігранти.

5. Місто пенсіонерів. Їх місце розташування, клімат, уповільнений темп життя приваблюють багатьох людей, котрі завершили трудову діяльність [20].

До основних принципів економіко-географічного аспекту функціонування великого міста віднесені:

- 1) територіальна організація поєднання його компонентів й зв'язків між ними;
- 2) комплексно-пропорційний розвиток великого міста;

3) ефективне територіальне управління його складним організмом на всіх рівнях функціонування – загальноміському, інтегральному міському й низовому адміністративному (райони), елементарному міському (квартали) [24].

Найвідчутніше впливають на міське середовище:

- фізичні параметри міста (щільність населення, міський простір, предметний світ, внутрішні міські зв'язки). Вони спричиняють як позитивні (комфорт, благоустрій), так і негативні (дискомфорт, труднощі із приєднанням до культурних цінностей, неврози й стреси, проблема самотності тощо) почуття, емоції тощо;
- екологічні характеристики міста: передусім це стан води, повітря й довкілля, фізичний стан, здоров'я людини;
- інформаційний чинник охоплює процес передачі сукупності знань, повідомлень, відомостей, що формуються в суспільстві. Відбувається за допомогою різних засобів масової комунікації (телебачення, радіо, відеопродукція, Інтернет, періодика тощо). Проте різкий ріст обсягу інформації створює відчуття перенасичення нею;
- специфіка соціальної структури міста. Соціокультурна ситуація в сучасному місті має тенденцію до ускладнення, із одного боку ,засвідчує соціальний прогрес, і з іншого породжує безліч проблем для людини (відчуття стурбованості, тривоги, невизначеності, неспокою) [3].

Великі міста відіграють роль двигунів загальнодержавних процесів стабілізації та соціально-економічного розвитку. Вони відображають ключові структурні зміни в економіці країни, впливають на формування соціальних потреб суспільства та визначають темпи й напрями розвитку виробничо-територіальної бази [7].

Стратегічні напрями розвитку України, спрямовані на модернізацію системи державного управління та реформування адміністративно-територіального устрою, передбачають пошук новітніх інноваційних моделей управління економічними, соціальними та політичними процесами, котрі

відбуваються у великих містах, адже їхній стабільний розвиток поступово стає запорукою збалансованої та прогнозованої розбудови держави.

1.2. Основні напрями та методи дослідження міста

Серед найважливіших напрямів дослідження міста виділяються: його аналіз як форми розселення, середовища функціонування й розвитку специфічної соціально-територіальної спільноти людей; як проблеми відтворення соціальної структури й способу життя цієї спільноти в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання на базі властивого місту матеріально-речового комплексу.

Важливою стороною дослідження міста є закономірності розвитку соціально-поселенської структури, що виступає в якості результату взаємодії поселенської мережі із соціальною організацією суспільства. Тут суттєве значення має аналіз взаємозв'язку соціально-класової структури й поселенської мережі, на основі якого вирізняється соціально-поселенська структура як ієрархічно організований взаємозв'язок соціальних типів міських та сільських поселень [17].

Тобто, предметну сферу досліджень міста складають:

- дослідження міста як форми розселення, середовища функціонування й розвитку специфічної соціально-територіальної спільноти людей;
- аналіз формування демографічної й професійної структури міста;
- аналіз закономірностей розвитку соціально-поселенської структури, що виступає в якості взаємодії поселенської мережі із соціальною організацією суспільства
- аналіз взаємозв'язку соціально-класової структури й поселенської мережі;

- дослідження особливості соціально-поселенської структури як ієрархічно організованого взаємозв'язку соціальних типів міських та сільських поселень;

- аналіз специфіки урбанізації в різних соціальних умовах;

- аналіз зв'язку урбанізації й індустріалізації;

- аналіз удосконалення й розвитку складових соціальної інфраструктури у відповідності із потребами міських жителів у житлі, в інших формах й видах побутового, соціального й культурного обслуговування;

- дослідження міських проблем відтворення, розподілу, обміну та споживання на базі міського матеріально-речового комплексу;

- аналіз специфіки спілкування в міському середовищі;

- дослідження маргінальних прошарків міського населення;

- дослідження функціонування соціальної організації міста;

- дослідження функціонування соціальних інститутів міста;

- розробка програм соціального управління містом;

- соціальне планування міської соціально-територіальної спільноти;

- забезпечення комплексності соціально-економічного розвитку міста

[4].

Хронологічно можливо визначити кілька етапів розвитку дослідження міста:

- перше десятиліття XX ст. пов'язане із розробкою моделі «ідеального міста»;

- дискусії 20-30-х років між «урбаністами» та «дезурбаністами», котрі точилися навколо проблем соціалістичного розселення;

- дослідження 60-х років охоплювали проблеми регулювання зростання великих й малих міст, активізації роботи міського транспорту та сфери обслуговування, вивчення ролі міграції в розвитку міст, розробки планів їхнього соціального розвитку, дослідження проблем адаптації до

міського способу життя, вивчення проблеми урбанізованих районів, специфіки міського середовища тощо;

– дослідження 70-80-х років зосереджувались на вивченні якості міського середовища, відмінностей між містом й селом, аналізі чинників еволюції міст, розвитку теорії соціального управління містом, визначенні специфіки радянської урбанізації тощо;

– 90-ті роки поч. ХХІ ст. – характеризуються вивченням соціальної структури міста, організації сучасного життєвого простору, процесів територіальної диференціації та соціальної сегрегації умісті [6].

Вивчаючи соціальні процеси й явища, що відбуваються вмісті, соціально-демографічні проблеми міського соціуму, проблеми соціального, економічного, культурного управління й розвитку комунального господарства, дослідження міста тісно пов'язане із демографією, економічними науками, статистикою (соціальною статистикою), соціальною психологією, культурологією, теорією соціального управління тощо.

Як конкретний результат дії основних суспільно-географічних законів розглядаються суспільно-географічні комплекси, під якими розуміються виокремлені на основі суспільно-географічних зв'язків територіальна й комплексно-пропорційна структури матеріально-речовинних й духовних компонентів діяльності людини. Такі суспільно-географічні утворення виступають інваріантним об'єктом вивчення суспільної географії.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ЛУЦЬКА

2.1. Історія становлення та розвитку міста

Луцьк – одне із найдревніших міст України. Сучасна назва міста «Луцьк» походить від стародавньої назви «Лоуческ» або «Лучеськ». Існує кілька гіпотез щодо походження назви міста: згідно однієї – походить від слова «цибуля», тобто «Вигин річки», за іншою – пов'язано з ім'ям вождя дулібів Луки, який заснував це місто, також є версія, що назва міста походить від слова «луки».

З археологічних досліджень відомо, що територія Луцька була заселена ще в доісторичний період, у добу неоліту. Про це свідчать залишки землянок, датовані IV тисячоліттям до н. е. Виявлено речові докази і пізнішого періоду, зокрема рештки наземних жител слов'янського походження, кілька груп давньоруських курганів-поховань, де знайдено зразки зброї, скарб срібних монет тощо. Перша письмова згадка про Луцьк в Іпатіївському літописі датується 1085 р., як про міцну фортецю, що витримала 6-місячну облогу польського короля, саме з цієї дати ведеться історія міста [29].

З 1097 року і до середини XII століття місто Луцьк був передмістям Володимир-Волинського князівства. Цьому значною мірою сприяло зручне географічне розташування Луцька: його територія з півдня і заходу захищалась річкою Стир, з півночі – річкою Малий Глушець, зі сходу – непрохідними болотами. Чудово захищене самою природою і добре укріплене, місто було неприступним для ворогів.

Судноплавний Стир через Прип'ять зв'язував Луцьк з Києвом, а далі по Дніпру – з Візантією. Значного розвитку набувало гончарство, ткацтво, зброярство, проводилося велике оборонне і житлове будівництво. Місто славилось своїми ремеслами [29].

Майже століття у Луцьку правили місцеві князі, але в 1340 році Луцьк був узятий литовськими військами і через чотири роки дістався литовському

князеві Любарту, одруженому на волинській княжни, при якому Луцьк отримав перевагу над Володимиром. У той час була побудована резиденція князя – Луцький замок, що зберігся до сьогодні. Князювання Любарта принесло багато змін у розвиток міста, зокрема тут були зосереджені адміністративні, церковні та судові органи управління.

До кінця XIV століття Луцьк став важливим торговим центром, сюди з'їжджалися купці з багатьох країн, а деякі навіть тут селилися, так з'явилися міські квартали, населені німцями, поляками та іншими. Тоді ж Луцьк став відомим політичним центром, де в 1429 році відбулася історична зустріч найбільш впливових монархів європейських країн, метою якого було обговорення заходів боротьби проти турків [29].

У 1432 році Луцьк отримав Магдебурзьке право, відповідно до якого, крім всіх інших пільг по міському самоврядуванню, місту дозволялося влаштовувати три ярмарки на рік. Після Люблінської унії 1569 року місто Луцьк потрапив під владу Польщі, став центром новоствореного Волинського воєводства і резиденцією воєвод.

З кінця XVI століття почався період поступового занепаду Луцька – часті пожежі, епідемії, повені приводили до спустошення міста. У 1706 році місто було захоплено і пограбовано шведами. Це було типове провінційне містечко з населенням шість з половиною тисяч чоловік, в якому переважали дрібні торговці і ремісники, що працювали в примітивних кустарних майстернях і виготовляли мило, обробляли шкіри, випускали карети [30].

Після третього поділу Польщі, Луцьк перейшов під владу Російської імперії і в 1795 році став повітовим центром Волинського намісництва, потім Волинський губернії, але це не призвело до пожвавлення економічного та культурного життя міста.

Життя в місті змінилося тільки в 1880-х роках, після того, як у місті з'явилася залізниця, після чого почалося економічне зростання. У 1895 році в Луцьку проживало 15 125 людей.

У травні 1919 р. Луцьк захоплюють польські війська, а згідно Ризького договору 1920 р. західна Волинь потрапляє до складу II Речі Посполитої. В березні 1921 р. Луцьк стає столицею нового Волинського воєводства. У 1939 році місто опиняється у складі СРСР, стає центром Волинської області, яку складала західна половина колишнього Волинського воєводства.

В повоєнний період Луцьк поступово відбудовується і оновлюється. Особливо активно місто розвивається в 60-х-70-х роках ХХ ст. В 1973 році було затверджено нові кордони міської території. Тоді ж почалося будівництво великих підприємств: підшипникового заводу, меланжевої фабрики та інших промислових об'єктів, що призвело до стрімкого росту населення. Починається забудова Завокзального та Гнідавського житлових масивів [42].

Зі здобуттям Україною незалежності Луцьк зберігає провідні позиції в політичному, економічному, культурному та релігійному житті Волинської області.

2.2. Економіко-географічне положення та природно-ресурсний потенціал

Луцьк – обласний адміністративний центр Волинської області, займає площу 40,23 км² і розташоване на північному заході України. Місто має вигідне географічне положення – відстань до державного кордону з Польщею не перевищує 85 км. Луцьк знаходиться на перехресті автомобільних доріг Луцьк-Київ, Луцьк-Львів, Луцьк-Чернівці, Луцьк-Ягодин-Хелм, Луцьк-Люблін.

Умовно Луцьк поділяють на Старе і Нове місто. Старе місто – це історико-архітектурний заповідник, де розміщені пам'ятки архітектури XII-XVIII століття. Найвеличнішою спорудою і візитною карточкою Луцька є замок Любарта. Замок має три вежі: Владичева вежа, де

знаходиться арсенал та колекція дзвонів, вежа Любарта (В'їзна), там є виставка будівельної кераміки, і Стирова вежа. Нове місто знаходиться на 33-му, 40-му, 55-му мікрорайонах, забудованих житловими спорудами 70-80 років.

Місто Луцьк розташоване на Волинській височині, у межах Луцько-Рівненського лесового пасма. Тут поширені техногенні форми рельєфу, які суттєво ускладнюють геоморфологічні умови. Сучасний Луцьк розміщується на першій надзаплавній терасі і на місцевості, яка прилягає до долини. Основна частина міста, в тому числі і центр, знаходяться на правому березі річки Стир.

Клімат Луцька помірно-континентальний, з м'якою зимою і теплим літом. Середньорічна температура повітря становить $+7,4^{\circ}\text{C}$, найнижча вона у січні ($-4,9^{\circ}\text{C}$), найвища – в липні ($+18,0^{\circ}\text{C}$). В останні 100–120 років температура повітря в Луцьку має тенденцію до підвищення. Протягом цього періоду середньорічна температура повітря підвищилася приблизно на $1,0^{\circ}\text{C}$.

У середньому за рік у Луцьку випадає 620 мм атмосферних опадів, найменше – у березні, найбільше – в липні. У середньому за рік у місті спостерігають 148 днів з опадами; найменше їх (10) у серпні, найбільше (16) – у грудні.

Найменша хмарність спостерігається в серпні, найбільша — в грудні. Найбільшу повторюваність у місті мають вітри із заходу, найменшу – з північного сходу. Найбільша швидкість вітру – у листопаді, найменша – влітку. У січні вона в середньому становить 4,1 м/с, у липні — 2,8 м/с [32].

Через Луцьк протікає притока Прип'яті – річка Стир, а також на території міста є три малі річки – Сапалаївка (довжина – 12,4 км), Омеляник (12,6 км) та Жидувка (4 км). Річкова сітка добре розвинена. Густота її в середньому складає $0,3 \text{ км/км}^2$. Територія м. Луцька розташована в лісостеповій зоні типових чорноземів і сірих опідзолених ґрунтів [9].

До об'єктів гідрографічної мережі належать гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення – Теремнівські ставки, а також загальнозоологічний заказник місцевого значення Гнідавське болото. Загальна площа водоохоронних зон річок, що протікають територією Луцька, становить 450 га, а площа водних об'єктів міста – понад 100 га.

Крім того, у Луцьку обліковано понад 100 артезіанських свердловин господарсько-питного водопостачання. Водопостачання міста здійснюється за рахунок підземних вод – водоносних горизонтів мергельно-крейдових відкладів. Питна вода – досить високої якості [9].

Таблиця 2.1

Структура земельного фонду Луцька

Територія, усього	га	%
Загальна площа земель – всього	4161	100
Забудовані землі – всього	3958,3	95,2
у тому числі:		
Під житловою забудовою	1384,4	33,3
у тому числі:		
• багатоквартирна забудова	371,0	8,9
• садибна забудова	1013,4	24,4
• резерв території під житлову забудову	-	
Землі промислових і комунально-складських підприємств	886,4	21,3
Землі громадського призначення	324,3	7,8
Землі МО України	54,5	1,3
Землі історико-культурного призначення	44,0	1,1
Землі змішаного використання	123,1	3,0
Землі, які використовуються для транспорту та зв'язку	127,0	3,1
Землі зелених насаджень загального користування	135,0	3,2
Землі, які використовуються в комерційних цілях	158,6	3,8
Землі технічної інфраструктури	67,3	1,6
Мережа вулиць	259,7	6,2
Кладовища	9,8	0,2
Колективне садівництво	173,6	4,2
Інші землі	210,6	5,1
Відкриті заболочені землі	63,0	1,5
Відкриті землі без рослинного покриву	34,7	0,8
Води	105,0	2,5

Чітко простежується тенденція до збільшення площі міста: в 1980 р. вона становила 3810 га, у 1990 р. – 4280 га, зараз – 5364 га. Площа під забудовою становить близько 3500 га, а зелені насадження – 1900 га, з них майже 500 га загального користування.

2.3. Соціально-демографічні особливості міста

На початок 2022 року у Луцьку проживало 212,9 тисяч осіб або кожний п'ятий волинянин. Поміж обласних центрів України Луцьк найменший після Ужгорода (115,5 тис. осіб) та майже наздоганяє за кількістю населення Тернопіль (217,8 тис. осіб) [38]. Варто відмітити, що досить довгий час населення обласного центру зростало. Проте, починаючи з 2016 року розпочалось його скорочення (рис. 2.1).

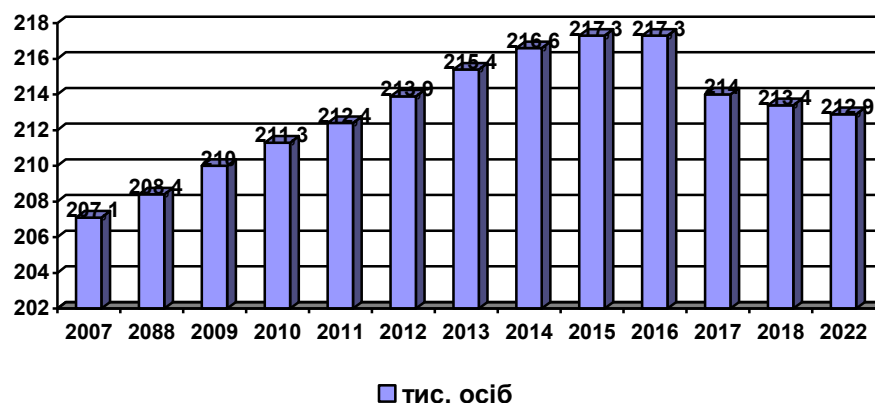

Рис. 2.1. Динаміка кількості населення міста Луцька

Статевий склад населення міста характеризувався перевагою жінок: на кожну тисячу чоловіків припало в середньому по 1218 жінок, в області – 1121 [42].

Кожний шостий житель – це дитина віком до 15 років, майже третина – молоді люди у віці 15-34 роки, 11 % – люди похилого віку (65 і старші). У дитячих вікових групах переважають хлопчики, це обумовлено тим, що їх завжди народжується більше. А от у вікових групах, старших за 14 років, вже

спостерігається зменшення кількості чоловіків. Найбільша статева диспропорція відслідковується у старших вікових групах: на 100 чоловіків віком 65 і старше припадає 190 жінок. Це пояснюється, насамперед, значно вищою смертністю чоловіків, яку обумовлюють небезпечні умови праці та поширеність шкідливих звичок.

Середній вік жителів Луцька, який становить 38 років, як і жителів обласних центрів Ужгорода, Івано–Франківська, Тернополя та Рівного, наймолодший в Україні.

Природний рух населення характеризувався перевищенням кількості народжених над кількістю померлих. Зокрема, у 2022 році народилося 2705 осіб, померло – 2176 осіб. Загальний коефіцієнт народжуваності 14,1 на 1000 осіб населення, загальний коефіцієнт смертності 13,1 на 1000 осіб населення. Відповідно коефіцієнт природного приросту був додатним і становив 1,0 проміле [43].

Основними причинами смертності населення міста є хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, травми та отруєння. Окрім того, у структурі захворюваності значна частка припадає на хронічні неінфекційні хвороби – серцево-судинні захворювання, злоякісні новоутворення та ендокринні розлади, алергічні травми. В останні роки зафіксоване зростання смертності від онкологічних захворювань, що пов'язано із несприятливою екологічною ситуацією та старінням населення.

У 2022 році в міському центрі зайнятості перебувало на обліку 2435 безробітних, більше половини з яких становлять жінки – 63 %; 30 % – особи, які потребують додаткових гарантій працевлаштування; 59 % – молодь у віці до 35 років. За фаховим рівнем серед безробітних: 31 % – раніше працювали за робітничими професіями; 59 % – займали посади службовців, кожна десята особа не мала професії, або займала робоче місце, яке не потребує відповідної професійної підготовки. Пропозиція робочої сили в 3 рази перевищувала потребу в ній (в області – в 9 разів). За сприяння служби

зайнятості працевлаштовано 734 особи, рівень працевлаштування становив 19,1 % проти 13,9 % в області.

Ринок праці міста має постійну пропозицію кадрів, ефективність використання робочої сили зростає. Зменшилася вимушена неповна зайнятість, покращилося використання робочого часу, більше громадян бере участь у програмах активної зайнятості. Кількість нових договорів між працівниками та підприємцями перевищує зняті з реєстрації [43].

Динаміка механічного руху населення характеризується зменшенням кількості вибулих і збільшенням прибулих, що в кінцевому результаті формує позитивне сальдо міграції, яке однак дещо змінюється в певні роки. З однієї сторони це свідчить про зменшення кількості від'їздів з міста на постійне місце проживання, а з іншого – про підвищення привабливості Луцька для життя.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ МІСТА ЛУЦЬКА

3.1. Характеристика енергетичної сфери міста

Луцьк – одне з найбільших міст західної України. Територія міста становить 4161 га. Крім статусу обласного центру Луцьк посідає чільні позиції в економічному та культурному житті Волині. Місто розділене на 11 районів: Старе місто, Центр, Завокзальний район, Теремно, Гуща, Вишків, Дубнівський район, Кічкарівка, Красне, Гнідава, Вересневе (рис. 3.1).

Більше 80 % населення міста мешкає в багатоквартирних житлових будинках, що потребує значних затрат паливно-енергетичних ресурсів на опалення та гаряче водопостачання. Теплопостачання міста Луцьк здійснюється централізованими та децентралізованими системами, що експлуатуються комунальним підприємством теплових мереж ДКП «Луцьктепло», яке надає послуги з теплопостачання для будівель та споруд міста приблизно 70 %.

Загальна протяжність теплових мереж становить 137,7 км, з них аварійних – 70 %. Виробництво теплової енергії для мешканців Завокзального району (30 %), здійснює ТзОВ «Західна теплоенергетична група». В загальну схему теплопостачання входять також відомчі котельні. У садибній забудові використовуються автономні джерела енергії. Промислові підприємства мають власні джерела тепла.

Велика частина мешканців міста забезпечується послугами з гарячого водопостачання централізовано. Решта споживачів використовують місцеві системи гарячого водопостачання з індивідуальними водонагрівачами.

ВЕРЕСНЕВЕ - НАЗВИ РАЙОНІВ МІСТА ЛУЦЬКА

Рис. 3.1. Райони міста Луцька

Газопостачання міста здійснюється від магістральних газопроводів I-го класу Кам'янка-Бузька–Рівне та Турійськ–Луцьк–Рівне через систему газорозподільних станцій – АГРС в селах Підгайцях, Прилуцькому та Рокинях. Газифікація на основі природного газу добре розвинена завдяки мережі розподільчих газопроводів різного тиску. Система газопостачання міста багатоступенева, забезпечуючи постачання газу через ці мережі.

Водопостачання міста виконується з поверхневих та підземних джерел системами централізованого комунального та відомчими локальними водопроводами. Джерелом водопостачання є підземні води. Надання води відбувається від п'яти водозаборів, які складаються з 55 свердловин, сім з яких – резервні [43].

Загальний водозабір усіма водозаборами складає 56,3 тис. м³/добу, в тому числі на очисні споруди 52,9 тис. м³/добу. Загальна протяжність водопроводів 61,1 км, в незадовільному стані 27,8 км, вуличної мережі 86,2 км (в аварійному стані 56,9 км), внутрішньо квартальної 56,9 км (аварійних 45,2 км). Житловий фонд обладнано водопроводом на 87,3 %. Мешканці садибної забудови користуються водою вуличних водозаборів.

На балансі МКП «Луцькводоканал» знаходиться річковий водозабір, продуктивністю 6,0 тис. м³/добу, який на даний час знаходиться в резерві. Усі водозабірні споруди міста мають зони санітарної охорони. Локальні системи водопостачання із поверхневих джерел мають такі промислові підприємства: ВАТ «Луцький підшипниковий завод», ВАТ «Луцький картонно-руберойдовий комбінат», ВАТ «Луцьктеплоенерго», ВАТ «Гнідавський цукровий комбінат». Воду з підземних джерел водопостачання мають 15 підприємств, які використовують 42 свердловини загальним водопостачанням 2,70 тис. м³/добу. Загальний об'єм стічних вод 34,8 млн. м³/рік.

Енергозбереження – один із ефективних шляхів у справі підвищення якості послуг та попередження збільшення тарифів на них. Політика міської ради спрямована на пошук і залучення енергоефективних технологій та заходів з економії паливно-енергетичних ресурсів у міському господарстві.

Особлива увага надається економному використанню енергоресурсів на таких комунальних підприємствах, як «Луцьтепло» та «Луцькводоканал», тому що у собівартості їх послуг затрати на енергоресурси складають від 40 до 70 %. При зменшенні енергоемності технологій можна розглядати питання щодо зниження вартості житлово-комунальних послуг.

Однією з перших в Україні є реалізована у Луцьку практика запровадження ефективного механізму заохочення комунальних підприємств до енергозбереження та економії ресурсів – створення фонду стимулювання запровадження енергозберігаючих технологій.

Крім того, місто є членом Асоціації «Енергоефективні міста України», з якою активно співпрацює, в тому числі і в ряді міжнародних проектів. В місті ведеться електронний облік енергоносіїв закладами бюджетної сфери та аналізується рівень енергоспоживання в місті за допомогою програми «ЕнергоПлан».

Сьогодні місто потребує залучення значних інвестицій на енергозберігаючі заходи, як для реалізації малозатратних, швидкоокупних проектів, так і для довгострокових проектів в галузі тепло-та водопостачання, термомодернізації.

3.2. Промисловість та будівельна галузь

Економіка Луцька охоплює великі промислові та транспортні підприємства, а також малий і середній бізнес. Промисловість залишається основним сектором, демонструючи стабільне зростання виробництва та генеруючи понад половину валового продукту області.

Вагомий внесок у промисловість міста роблять приватні акціонерні товариства «СКФ Україна», «ВГП», «Теремно Хліб», ТЗОВ «Татрафан», ТЗОВ «Луцька картонно-паперова фабрика», ТЗОВ «Теріхем Тервакоскі», ТЗОВ «Лад бетон», ТЗОВ «Жасмін Лінжері», ТЗОВ «Волинь-зерно-продукт», ПРАТ «Едельвіка» ДП «Луцький ремонтний завод «Мотор», ДП «Автоскладальний завод №1» ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс», ДКП «Луцьктепло», які забезпечили більше половини загальноміського обсягу.

Структура промислового виробництва міста Луцька

характеризується відсутністю або незначною часткою ресурсо- та енергоємних технологій, рівень ресурсовикористання у виробництві досить низький, що зумовлює невеликі обсяги утворення і накопичення відходів виробництва та споживання. Рівень промислового виробництва порівняно із проектним, що був передбачений при будівництві великих промислових підприємств міста, значно зменшився. При реконструкції та модернізації виробництв відбувається орієнтація на ресурсощадні та безвідходні технології. При цьому, в місті збережена індустрія, яка базується на переробці вторинних матеріалів (відходів): ВАТ «КРК», ЗАТ «Хелс», ТзОВ «Теріхем Тервакоскі», ВАТ «Луцькпластмас».

За результатами 2021 року, в порівнянні з попередніми роками, також забезпечувалась позитивна динаміка приросту обсягів реалізованої промислової продукції: 2021 рік – 16 105,8 млн грн, 2020 рік – 12 949,1 млн грн, 2019 рік – 12 583,6 млн грн, 2018 рік – 12 260,0 млн грн, 2017 рік – 11 426,1 млн грн, 2016 рік – 9 566,6 млн грн, 2015 рік – 7 145,0 млн грн, 2014 рік – 3 536,3 млн грн, 2013 рік – 2 597,2 млн грн, 2012 рік – 2 530,3 млн грн, 2011 рік – 2 242,6 млн грн, 2010 рік – 1 939,1 млн грн (рис. 3.2).

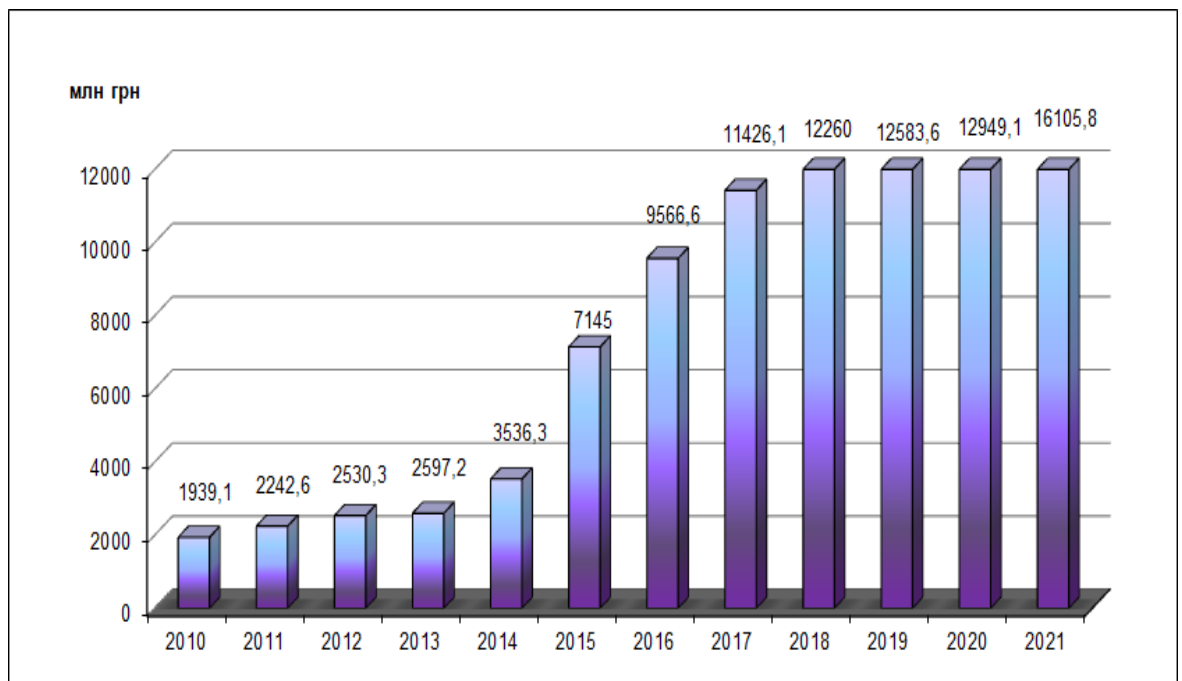

Рис. 3.2. Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції

У структурі реалізації 67,1 % припадало на продукцію переробної промисловості, у тому числі машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування – 33,6 %, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 13,9 %, виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність – 12,1 %, виробництво харчових продуктів і напоїв – 3,3 %, постачанню електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря належить 31,5 % міських обсягів.

На окремі види промислової діяльності міста припадає значна частка загальнообласних обсягів реалізованої продукції. Зокрема, підприємствам обласного центру належать майже 48 % вироблених в області макаронних виробів, 63,6 % – хліба та хлібобулочних виробів, 64,8 % – жіночих блуз, 89,7% – суконь, 90,5% – трикотажних нічних сорочок та піжам, майже всі загальнообласні обсяги виробництва плівки з пластмас, мішків та пакетів з полімерів етилену, паперу та картону. Лише в Луцьку виробляються лічильники для рідин, підшипники, металочерепиця, банки зі скла для консервування, тканини з синтетичних та штучних ниток, туалетний папір, носові хустинки, рушники для рук, скатертини й серветки для столу з паперу, морозиво тощо [35].

За обсягами реалізованої промислової продукції Луцьк посідає перше місце серед міст обласного підпорядкування Волинської області (рис. 3.3).

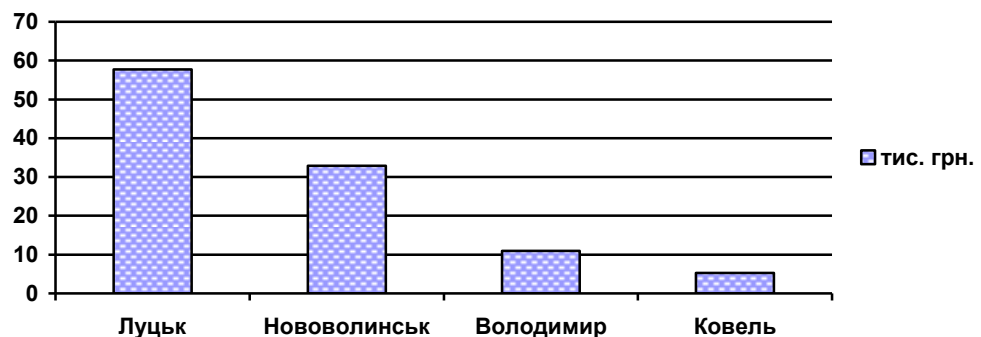

Рис. 3.3. Обсяг реалізованої продукції в містах обласного підпорядкування Волинської області

Більш як дві п'ятих товаровиробників міста отримали дохід від реалізації промислової продукції до 5 млн. грн., 43,4 % підприємств – більше 10 млн. грн.

В структурі реалізованої продукції 34,1 % становили інвестиційні товари, 32,3 % – енергія, 27,1 % – товари проміжного споживання, 6,5 % – споживчі товари короткострокового використання (рис. 3.4).

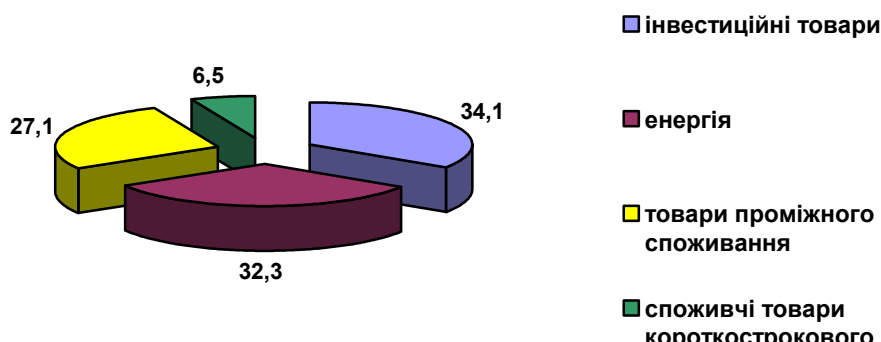

Рис. 3.4. Структура реалізованої продукції міста Луцька, %

За показником реалізованої промислової продукції в розрахунку на одного жителя міста Луцьк втрачає свої позиції і посідає друге місце серед міст обласного підпорядкування Волинської області після Нововолинська (рис. 3.5).

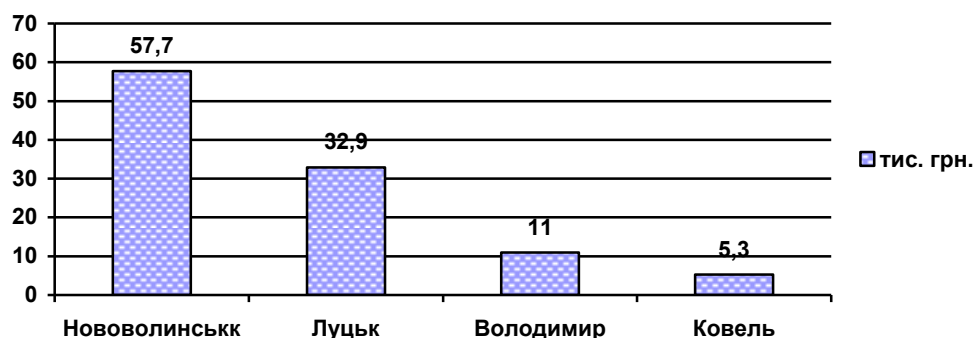

Рис. 3.5. Показники реалізованої продукції в містах обласного підпорядкування Волинської області

Компанія «Луцьк Фудз» – лідер на українському ринку соусів у скляній тарі. Підприємство виготовляє томатні соуси, кетчупи, аджику, різні види гірчиці, оцет під трьома торговими марками – «Руна», «Рідний край» і

«Срібниця». Вона має дистрибуцію майже в кожній області України та налагоджені контакти з великими торговельними мережами. ТМ «Руна» присутня у 90 % локальних мережах – більше 2500 торгових точок. «АТБ», «Сільпо», «Ашан», «Метро», «Епіцентр», «Новус», «Фора» та інші співпрацюють з компанією «Луцьк Фудз» та мають в асортименті ТМ «Руна».

У 2022 році компанія випустила 2 новинки соусів в пляшках «Sriracha» та «Манго спісу» та соус для консервацій у банці «Томатний чилі». А також вивела на ринок України ще 2 продукти: «Реліш з огірків» та «Реліш з огірків та гірчиці».

Продукція експортується більш ніж у 20 країн світу. «Луцьк Фудз» приділяє багато уваги розширенню експорту і тому постійно бере участь у міжнародних виставках. Одним з пріоритетних напрямів розвитку ПрАТ «Луцьк Фудз» є експорт. З 2014 року компанія значно розширила географію продажів своєї продукції. Сьогодні її можна знайти в таких країнах, як: Велика Британія, Грузія, Естонія, Ізраїль, Італія, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Польща, Румунія, США, Японія та ін. [44].

Теремно-Хліб – лідер у області виробництва натуральних хлібобулочних і кондитерських виробів Волинського регіону. Традиції хлібопечення компанія зберігає з 1983 року. Асортиментний ряд продукції ТМ «ТЕРЕМНО ХЛІБ» налічує більше 140 найменувань. На заводі випікають традиційні та заварні хліба, короваї, батони, булочні вироби, здобні булочні вироби, круасани, паски, кекси, печиво та пряники, виготовляють сухарі та макаронні вироби. Завод виробляє 50 тон на добу хлібобулочних виробів і є основним постачальником хліба у Волинській області. Сьогодні підприємство реалізовує власну продукцію не лише в межах Волинської області, а й за її межами [45].

Також виробництвом хліба та хлібобулочних виробів займаються підприємства ТзОВ «Західторгхліб», СГ ТзОВ «Агропродторг», СТзОВ БЦ «Софія-Шанс».

ПАТ «Луцький пивзавод» – одне з найстаріших підприємств харчової промисловості в Україні. Підприємство використовує традиційну технологію

пивоваріння без використання консервантів, стабілізаторів та пастеризації. Підприємство випускає такі сорти пива: «Віденське», «Традиційне», «Пивна Душа Світле», «Пивна Душа Преміум», «Старий Лучеськ», «Доппельбок», «Спеціальне Темне», «Пшеничне», «Пшеничне Нефільтроване», «Преміум», «Beschneiden», «Душа Пивовара Світле» та «Душа Пивовара Преміум» [41].

Компанія «АКВА-СВІТ І КО» спеціалізується на виготовленні та доставці питної води високої очистки, збагаченої біологічно активними іонами йоду. «АКВА-СВІТ І КО» пропонує Вам очищену негазовану питну воду «ЛАЗУРНА» та негазовану або слабогазовану воду «ЙОДІС-ЛАЗУРНА».

Компанії «Модерн-Експо» – понад 20 років. Підприємство виготовляє торгові стелажі, холодильне обладнання, касові бокси, «рішення» для товарів в магазинах на АЗС, обладнання з нержавіючої сталі. Серед клієнтів такі відомі бренди, як «Пепсі», «Макдональдс» та «Кока-кола». Головний офіс компанії розташований у Луцьку, представництва «Модерн-Експо» відкриті у Європі та на Близькому Сході, продукцію постачають у 60 країн світу.

Луцький ремонтний завод «Мотор» працює у складі державного концерну «Укроборонпром». Він є провідним підприємством України, що спеціалізується на ремонті авіаційних турбореактивних двигунів четвертого і третього покоління [22].

Публічне акціонерне товариство «СКФ Україна», яке входить в корпорацію SKF, є єдиним в Україні виробником роликових конічних підшипників та компонентів до них. Підприємство є потужним постачальником конічних підшипників для конвеєрних заводів–лідерів-виробників автомобільної техніки Європи, Америки та Азії, а також надійним постачальником компонентів (кілець після токарної обробки та роликів) для заводів корпорації SKF. Сьогодні ПрАТ «СКФ Україна» постачає свою продукцію у більше ніж 50 країн світу. Частка експорту становить 96,8 %. Основними споживачами продукції СКФ Україна є такі світові лідери в галузі автомобілебудування, як Volkswagen, Linemar, Getrag, MAN, Meritor, Daimler, Isuzu, Hino, Volvo, Scania [34].

Потужним підприємством харчової промисловості в місті Луцьку є ПАТ «Гнідавський цукровий завод» – лідер цукрової галузі Волині і Західної України. Потужності підприємства дозволяють переробляти 5 тисяч тонн буряків за добу. Саме це підприємство першим в Україні створило національну цукрову торговельну марку – ТМ «Солодко», під якою продукція ПАТ «Гнідавський цукровий завод» виробляється і фасується з 2003-го року. Крім звичайного цукру-піску, підприємство виробляє природний цукор – продукт, який містить мікро- та макроелементи, вітаміни В1 та В2, амінокислоти, мінеральні солі та не містить консервантів, ароматизаторів та барвників [37].

Спільне україно-словацьке підприємство «Хемосвіт Луцькхім» займає одне з провідних місць в Україні з виробництва гнучких пакувальних матеріалів. СТ ТЗОВ «Хемосвіт-Луцькхім» надає повний комплекс робіт додрукарської підготовки від графічної розробки до виготовлення кліше [56].

ТЗОВ «Луцькпласт» займається виробництвом пластмасових виробів з 2008 року, коли виробництво компанії ПАТ «Луцькпластмас» було реорганізовано у ТЗОВ «Луцькпласт». ТЗОВ «Луцькпласт» – це виробництво господарчої групи товарів, що виготовляються методом лиття під тиском: відра, тази, миски, кашпо, поліетиленові, вішаки, ємкості для фасування від 200 гр до 10 літрів; поліетиленових труб для кабелів зв'язку діаметром від 20 до 160 мм; виготовлення плівок поліетиленових (господарчих, термозбіжних); виробництво поліетиленових та полістирольних листів.

ПАТ «ВГП» – один із виробників паперової продукції санітарно-гігієнічного призначення з натуральної целюлози. Підприємство випускає продукцію під такими торгівельними марками «RUTA» та «RUTA Selecta», «Fesko», «НосовичОк», «Полотенечко», «Ecolo» та «100% paper». Товари користуються високим попитом у великій кількості споживачів і добре відомі як на ринку України, так і за її межами. Підприємство має потужності для виробництва майже 1000 тонн продукції щомісяця.

Сьогодні продукція ПАТ «ВГП» займає близько 15 % ринку санітарно-гігієнічної продукції, виробленої з целюлози, в Україні та успішно

експортується на ринки Угорщини, Казахстану, Латвії, Литви, Естонії, Білорусії, Молдови, Киргизії [57].

ТОВ «Луцька картонно-паперова фабрика» є одним з лідерів на ринку картонно-паперової промисловості України. Основними напрямком виробництва ТОВ «ЛКПФ» є виготовлення сировини для гофровиробництв (флютинг, тестлайнер), покрівельного, коробкового та палітурного картонів; захисного картонного кутника та гофротари.

Досить розвинутою в Луцьку є і легка промисловість. ТЗОВ «Волинь-Текстиль-Контакт» спеціалізується на торгівлі всіма видами тканини оптом. В асортименті – бавовняні тканини (бязь, ситець, сатин), вовняні та змішані тканини, тканини для спецодягу та одягу камуфляжні тканини, декоративні та підкладочні тканини, трикотажні полотна та хутро. Постійно в наявності широкий вибір постільної білизни, ковдр, пледів, ватяних матраців, подушок, дитячого та готельного текстилю тощо.

Ще одним напрямком нашої діяльності є пошив спецодягу. Спецодяг шиють для задоволення виробничих потреб підприємств Луцька та області. Так, продукцію тут замовляють такі відомі компанії, як ВолиньАвто, Пан Курчак, СКФ, Модерн Експо, будівельні підприємства. Також на підприємстві виконують і замовлення підрозділів Міністерства оборони, прикордонників та добровольчих формувань.

Ще одним потужним підприємством легкої промисловості є ПрАТ «Едельвіка» – унікальне підприємство, яке виробляє як тканини, так і готовий одяг в етнічному стилі, зокрема вишиванки. Окрім того, підприємство виготовляє скатертини, рушники та інші речі домашнього вжитку. Продукція підприємства «Едельвіка» користується значним попитом як в Україні, так і за її межами [54].

Приватне виробничо-комерційне підприємство «Волиньспецторг» займається виготовленням спецодягу, корпоративного одягу; торгівлі робочим взуттям, засобами індивідуального захисту, протипожежними засобами. В поєднанні з масовим пошиттям типового спецодягу на підприємстві

практикується виготовлення спецодягу на замовлення. В комплекті пропонується повний асортимент робочого взуття та засобів індивідуального захисту.

З початком воєнних дій на сході України підприємство «Волиньспецторг» почало виробляти спальні мішки, плащ-накидки, літні і зимові камуфляжні костюми, спецодяг, зокрема балаклави, светри, тепла білизна, спецвзуття, брезентові ноші та чохли на каски [33].

Луцька компанія «Жасмін Лінжері» виробляє жіночу білизну.

Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) підприємствами міста становив 2 525,2 млн грн. На будівництві інженерних споруд виконано 50,9 % усіх робіт, решта – на спорудженні будівель. Будівельники міста Луцька забезпечили 77,1 % загальнообласного обсягу виробленої будівельної продукції.

Місто може розвивати традиційні для себе хімічну і машинобудівну промисловість з можливим розміщенням підприємств додаткових галузей та утворенням успішного кластера. У той же час Луцьк може диверсифікувати свою економіку і створити сприятливі умови для інших галузей (наприклад, виробництво частин для автомобілів, електротехніка, харчова промисловість), а це вже буде можливим тільки в разі приходу зовнішніх інвесторів.

3.3. Транспортний комплекс

Транспортне обслуговування Луцька забезпечується трьома видами транспорту: автомобільним, залізничним та електротранспортом. Організовано диспетчерське управління процесом перевезень, GPS моніторинг. Впроваджуються сервіси, які полегшують життя пасажирів: розумні зупинки, GPS відстеження транспорту, тощо.

Залізничними перевезеннями місто забезпечує станція Луцьк Рівненської дирекції Львівської державної залізниці – це залізничний вокзал «Луцьк» та вантажно-сортувальна станція «Луцьк».

Автобусне сполучення з іншими містами України та населеними пунктами в межах області здійснюється через дві автостанції, які розміщені у різних частинах міста. Через автовокзал здійснюється сполучення на 388 міжміських, 42 приміських, 170 міжобласних та 15 міжнародних маршрутах. У місті діє 32 міських автобусних маршрути. Здійснюється автобусне сполучення із містами Польщі, Словаччини, Німеччини тощо. Луцьком курсують тролейбуси, автобуси і маршрутні таксі [53].

Автотранспортними підприємствами міста Луцька у 2021 році перевезено 2,4 млн т вантажів, що на 21,3 % більше, ніж у 2020 році, що становило 49,3 % вантажних перевезень області. Вантажообіг зріс на 5,1 % і становив 475,6 млн т км.

Найбільше перевезень виконали ВКФ у формі ТзОВ «Віта–Авто», товариства з обмеженою відповідальністю «Бріс», «Підшипник–Автосервіс», «Арзу» та приватне підприємство «Вітантранс», на них припадає 80 % вантажних перевезень.

Міським електричним транспортом перевезено 12,3 млн пасажирів та виконано пасажирообіг в обсязі 55,4 млн пас. км, що на 22,2 % більше, ніж у 2020 році.

Перевезення електротранспортом забезпечувалося КП «Луцьке підприємство електротранспорту» на 13 маршрутах 42 тролейбусами, з них 12 нових низько-підлогових тролейбусів. Розрахунок за проїзд в громадському транспорті проводиться електронними носіями. В місті розташовано 42 термінала по продажу та поповненню електронних квитків.

3.4. Торгівля і побутове обслуговування населення

Мережа торгівельних закладів у Луцьку надзвичайно розвинута. У місті функціонує мережа мінімаркетів, експрес-магазинів, деякі з них працюють цілодобово і розміщені у житлових будинках для зручності покупцям. Існують об'єкти комплексного типу обслуговування, зокрема «Адреналін Сіті», «Порт Сіті», «Промінь» – це торгівельно-розважальні території в Луцьку, де проводить багато часу місцеве та приїждже населення.

В місті зосереджено більше 15 % мережі роздрібної торгівлі області. Налічується понад 723 об'єкти торгівлі та 280 кіосків, продовольчих магазинів – 281. У місті спостерігається розширена мережа об'єктів надання комплексних послуг – салони краси, центри послуг, пункти приймання речей для чистки, фарбування та ін.

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні, у тому числі для міста Луцька. Останнім часом спостерігається тенденція зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності. Щороку збільшується обсяг наданих туристичних послуг.

В місті знаходиться 38 закладів загальної середньої освіти, в яких навчається 31 623 учнів. Також у Луцьку працює 51 постійний дошкільний заклад (один у складі НВК), які відвідує 10 033 дітей. Функціонують також дитячі позашкільні установи (ПУМ, ЦТСК, ЦЕНТ, ЦНТТУМ), спортивні школи, навчально-виробничий комбінат [42].

Також в місті знаходяться вищі та професійно-технічні навчальні заклади. Зокрема, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцький національний технічний університет, КЗ вищої освіти «Луцький педагогічний коледж», КЗ вищої освіти «Волинський медичний інститут», Волинський фаховий коледж культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського, Відокремлений структурний підрозділ «Технічний фаховий коледж Луцького національного технічного університету», Відокремлений

структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж технологій, бізнесу та права Волинського національного університету імені Лесі Українки», Державний професійно-технічний навчальний заклад «Луцьке вище професійне училище», Луцький центр професійно-технічної освіти [43].

Сьогодні у місті функціонує чотири центри первинної медико-санітарної допомоги, у складі яких працюють п'ять амбулаторій загальної практики-сімейної медицини та шість відділень сімейної медицини. Розпочато роботу над створенням у міській клінічній лікарні сучасного відділення невідкладної медичної допомоги.

Ліжковий фонд в загальному становить 3808 ліжок (табл. 3.1). Кількість ліжок на 10 тис. дорослого населення становить 42, кількість пологових ліжок на 1 тис. жінок 15-49 років – 2,6.

Таблиця 3.1

Ліжковий фонд медичних закладів міста Луцька*

Медичні заклади	Кількість ліжок, од.
обласних лікарень	868
обласних дитячих лікарень	390
міських лікарень	700
спеціалізованих лікарень	415
госпіталів для інвалідів ІВ	200
пологових будинків	200
психіатричних та наркологічних лікарень	360
диспансерів зі стаціонарами	675

* Джерело: Головне управління статистики у Волинській області

Кількість лікарів у міських лікувально-профілактичних закладах становить 803 особи, на 100 тис. населення припадає 374,6 лікарів. Кількість середніх медичних працівників у міських лікувально-профілактичних закладах – 1479 осіб, на 100 тис. населення – 690.

На даному етапі свого розвитку галузь охорони здоров'я міста Луцька, реалізуючи державну політику, функціонує як єдиний медичний простір, що

дає можливість отримати жителям міста і області повноцінну медичну допомогу від первинної ланки до високоспеціалізованої.

У місті збережено мережу і кадровий потенціал закладів культури, напрацьовано великий досвід проведення культурно-мистецьких акцій, налагоджені культурні зв'язки на міжнародному рівні. Зокрема, у місті функціонують: Волинська обласна філармонія, два театри (музично-драматичний та театр ляльок), 10 кінозалів, 16 бібліотек, п'ять закладів культури клубного типу, 25 музеїв, історико-культурний заповідник.

В місті постійно відбуваються різного роду події, що мають на меті – обмін досвідом, розвиток культурного розмаїття та налагодження дружніх міжетнічних контактів через культуру.

Впродовж 2021 року в Луцькій громаді відбулося більше 3 000 різноманітних культурно-мистецьких подій локального, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Найвідомішими серед них є: Міжнародний музичний фестиваль імені Ігора Стравінського «Стравінський та Україна», міжнародні етнофестивалі «Різдво у Луцьку» та «Великдень у Луцьку», інтеркультурний фестиваль «Палітра культур», Дні культур в Луцьку, міжнародні джазові фестивалі «JAZZBEZ», «ArtJAZZ», «Cooperation», Міжнародний літературний фестиваль «Лісова пісня», фестивалі «З Різдвом Христовим», «Різдвяні піснеспіви», «Вишиті обереги єднання»; мистецькі проєкти «Різдвяна майстерня», «Великодня майстерня», «Кобзарське віче», заходи циклу «За Україну, за її волю!»; мистецькі проєкти в громадському просторі: «Вулиця різдвяних янголів», «Весняна вулиця». Започатковано фестиваль родинної пісні «З родинного джерела» та мистецький проєкт «ІНверсія» до Дня міста Луцька.

Луцька громада підтримує партнерські відносини з 17 містами та адміністративно-територіальними одиницями в 10 країнах світу. Крім того, налагоджено тісну співпрацю з українськими містами Вараш Рівненської області та Волноваха Донецької області (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Міста-побратими міста Луцька

Країна	Місто-побратим
Польща	Люблін
	Ольштин
	Жешув
	Торунь
	Замость
	Білосток
	Холм
Литва	Тракай
	Каунас
Китай	Цянган
Грузія	Горі
Туреччина	Бандирма
Німеччина	Край Ліппе
Чехія	Кійов
Греція	Патра
Румунія	Алба-Юлія
Словаччина	Світ
Україна	Вараш (Рівненська обл.)
	Волноваха (Донецька обл.)

3.5. Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність

В зовнішньоекономічній діяльності міста Луцька імпорту продукції переважає на експортом. Експортну діяльність у 2021 році здійснювали 95 підприємств міста, імпорту – 162 підприємства. Більше половини, а саме 56,8 % загального обсягу експорту здійснили ПАТ «СКФ Україна», Приватне акціонерне товариство «Спільне українсько-словацьке підприємство «Теріхем Луцьк», ПАТ «ВГП», ТзОВ «Луцька картонно-паперова фабрика», «Луцький ремонтний завод «Мотор». Понад дві третини (68,8 %) імпортованих товарів отримали «Інвестментс Лайн», ТОВ «Барель» [25].

Обсяг експорту товарів у 2021 році становив 193,8 млн дол. США, імпорту – 1288,6 млн дол. Порівняно із 2020 роком експорт збільшився на 35,8 % (на 51,1 млн дол.), імпорт – на 49,7 % (на 427,8 млн дол.). Від’ємне сальдо дорівнювало 1094,8 млн дол. (у 2020 році також від’ємне – 718,1 млн дол.).

Кількість країн-партнерів, з якими здійснювались зовнішньоторговельні операції з товарами у 2016 році збільшилась, і становила 105 країн (у 2015 – 99 країн).

У 2016 р. обсяг експорту послуг у порівнянні з 2015 р. збільшився на 24,5 % і склав 4,3 млн. дол. США, імпорту – зріс на 6,8 % і становив 8,4 млн. дол. США. Від’ємне сальдо склало 4,1 млн.дол. (у 2015 р. – від’ємне 4,4 млн.дол. США).

Підприємствами міста сформовано 30,5 % загальнообласного обсягу експорту товарів та 66,6 % імпорту.

До країн Європейського Союзу (ЄС) експортовано товарів на 127,0 млн дол. (65,5 % загального обсягу), що на 43,3 % більше, ніж у 2020 році. Серед інших країн світу найбільше експортували товарів до Казахстану (10,2 млн дол.) та Республіки Молдова (6,2 млн дол.). Збільшилися обсяги експорту пластмас, полімерних матеріалів на 85,7 %, деревини і виробів з деревини – на 54,5 %, механічних пристроїв – на 45,9 %. [39].

Значні експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися до Німеччини (57,9 млн. дол.), Польщі (24,9 млн. дол.), Словаччини (10,4 млн. дол.), Італії (5,4 млн. дол), Литви (4,2 млн. дол.). Серед інших країн світу найбільше експортували товарів до Казахстану (9,1 млн. дол), Туреччини (7,3 млн. дол.) (рис. 3.6).

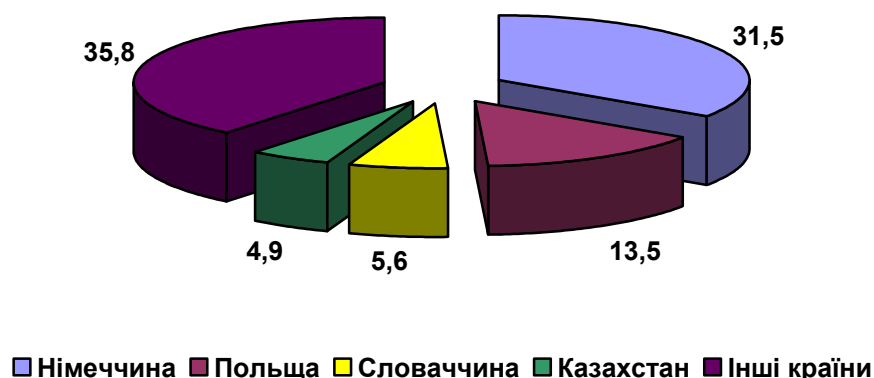

Рис. 3.6. Географічна структура експорту товарів, у % до загального обсягу

Щодо зміни обсягів поставок, то зазначимо, що зменшився експорт товарів до Польщі – на 39,3 %, Литви – на 30,0 %, Казахстану – на 26,4 % та Словаччини – на 7,3 %. Натомість збільшився обсяг експорту до Туреччини (за рахунок жирів та олії, насіння і плодів олійних рослин) в 2,7 рази, Італії (жирів та олії) – на 47,0 %, Німеччини (паперу та картону, м'яса та субпродуктів) – на 2,5 %.

В структурі експорту товарів 34,3 % займали механічні пристрої, 12,5 % – жири та олії тваринного або рослинного походження, 11,2 % – продукти рослинного походження, 11,1 % – продукти тваринного походження, 7,0 % – пластмаси, полімерні матеріали, 6,6 % – деревина і вироби з неї [25; 40].

З країн Євросоюзу надійшло товарів на 743,9 млн дол., що на 49,4 % більше, ніж у 2021 році і склало 57,7 % загально обсягу. Збільшились обсяги надходжень палива мінерального; нафти і продуктів її перегонки у 2,0 рази, засобів наземного транспорту, крім залізничного – на 38,8 %. Серед країн світу найбільше отримано товарів з Литви, Польщі, Німеччини, Франції (рис. 3.7).

Зокрема, збільшились обсяги поставок нафтопродуктів в 29,1 рази, текстильних матеріалів та виробів – в 1,7 рази, механічних пристроїв – на

39,4 %, недорогоцінних металів та виробів з них – на 18,5 %. Зменшився імпорт засобів наземного транспорту, крім залізничного, на 28,8 %, живих тварин та продуктів тваринного походження – на 14,4 %, пластмас, полімерних матеріалів – на 11,2 %.

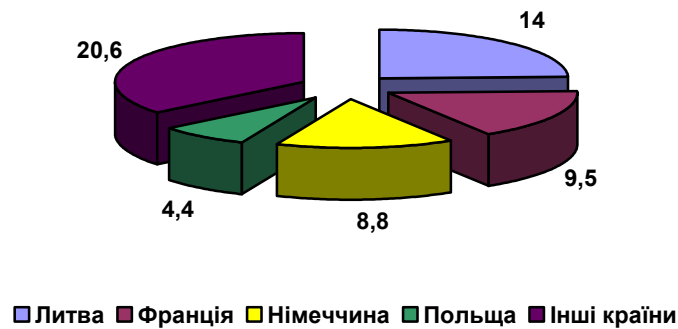

Рис. 3.7. Географічна структура імпорту товарів у % до загального обсягу

В товарній структурі імпорту 68,8 % займали нафтопродукти, 10,3 % – засоби наземного транспорту, крім залізничного, 6,5 % – механічні пристрої, 3,4 % – пластмаси, полімерні матеріали, 2,6 % – недорогоцінні метали та вироби з них.

Сприятливе інвестиційне середовище в Луцьку забезпечує його вигідне економіко-географічне положення, розгалужена транспортна структура, велика кількість освітніх, фінансових, медичних та інших інфраструктур.

Луцьк тяжіє до залучення європейських принципів і підходів підтримки малого і середнього бізнесу. Такі заходи носять комплексний характер і враховують специфіку місцевого бізнес-мікроклімату. Головними напрямки розвитку бізнес-інфраструктури та залучення інвестицій стали поширення швидкісного Інтернету та інших засобів електронної комунікації.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) внесених в економіку міста за весь період інвестування, на 31 грудня 2016 року становив 80,8 млн. дол. США, або 377,2 дол. США в

розрахунку на одного жителя міста. Для прикладу, в області цей показник становить 225,9 доларів США [26; 28].

Уже протягом кількох років Луцьк отримує інвестиції більше як від двадцяти країн світу, в тому числі зі Швеції, Кіпру, Віргінських островів, Німеччини, Великої Британії, Литви, Польщі, Словаччини. На ці країни припадало 50,9 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій (рис. 3.8).

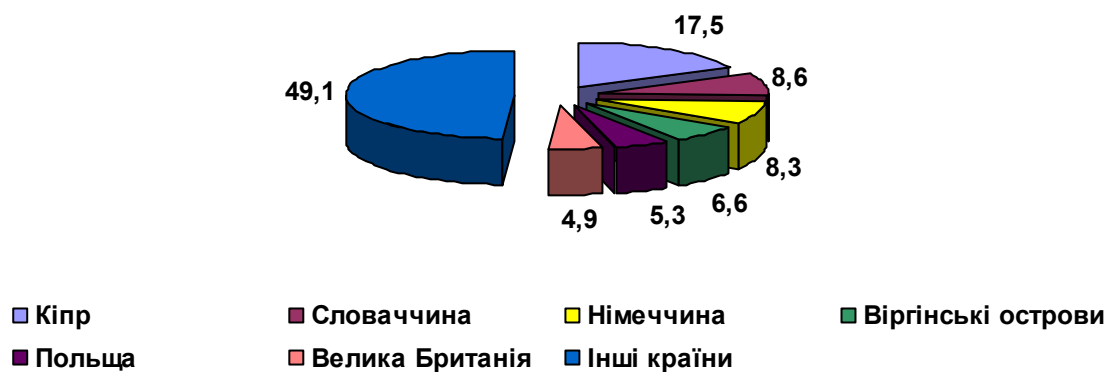

Рис. 3.8. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці міста за основними країнами інвесторами

Найбільші обсяги іноземних інвестицій зосереджені на промислових підприємствах – 40,8 млн. дол. США (50,5 %), у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 15,2 млн. дол. США (12,2 %), на підприємствах оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,2 млн. дол. США (8,9 %), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 7,1 млн. дол. США (8,8 %).

Місто постійно активізує інвестиційну діяльність. Для цього створена розгалужена банківська мережа, бізнес-центри, інвестиційні фонди, а також завдяки існуючим у місті засобам комунікації відбувається поширення інформації про інвестиційні пропозиції та можливості. Активно відбувається розширення пропозицій нерухомості під оренду чи купівлю інвесторам та земельних ділянок під забудову. Аби залучити якомога більше інвестицій у місто і покращити умови проживання лучан

створюється програма пошуку інвестиційних партнерів, а саме:

- інформаційна підтримка через мережу;
- розгортання потужної інформаційної кампанії через засоби масової інформації, рекламні засоби та різноманітні форуми, виставкові та ярмаркові заходи у потенційних регіонах і країнах-інвесторах;
- формування інформаційної системи з питань іноземного інвестування, оперативного консультаційного обслуговування іноземних інвесторів, в тому числі через мережу Інтернет;
- розширення мережі партнерських відносин органів міської влади Луцька з владними структурами інших міст та регіонів України та зарубіжних країн.

3.6. Перспективи соціально-економічного розвитку міста Луцька

Економічний і соціальний розвиток міста Луцька передбачає удосконалення механізмів управління ресурсами міста, забезпечення належного функціонування інженерної та транспортної інфраструктури, дотримання високих екологічних стандартів, широкий спектр соціальних послуг, створення умов для стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі та залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Важливими напрямками розвитку є [55]:

- забезпечення нормального функціонування міста, підприємств державного, комунального та приватного секторів, бюджетних організацій, збереження позитивних тенденцій соціально-економічного зростання галузей і, як наслідок, виконання планових завдань щодо наповнення бюджету міста та повної реалізації цільових програм;
- забезпечення функціонування соціальної та гуманітарної сфери на

рівні державних стандартів, створення відповідних умов для поліпшення функціонування закладів охорони здоров'я, освіти, культури та інших установ соціально-культурної сфери;

- збереження та створення нових робочих місць, сприяння працевлаштуванню молоді, підвищенню заробітної плати;
- створення сприятливих умов для підприємницької діяльності;
- стабільна робота та розвиток житлово-комунального господарства;
- екологічне оздоровлення довкілля, недопущення погіршення якості життя населення;
- оновлення, модернізація та стабільна робота пасажирського транспорту міста;
- створення умов для модернізації теплоенергетичного господарства міста з метою зниження споживання енергоносіїв;
- підтримка та сприяння утворенню бюджетоутворюючих підприємств;
- збереження існуючої мережі закладів культурної спадщини, пам'яток архітектури та містобудування, формування туристично-рекреаційного комплексу міста;
- подальше впровадження енергозберігаючих заходів у всіх сферах господарювання з метою економії паливно-енергетичних ресурсів.

В майбутньому місто Луцьк – це територія інноваційного розвитку економіки, з багатим людським, промисловим та науково-виробничим, логістичним, культурно-освітнім потенціалом, що відрізняється європейськими стандартами управління, високими комунікаційними та науково-технічними можливостями. Місто з високим рівнем життя населення, де створено умови для розвитку економічного потенціалу і залучення інвестицій

Серед можливостей, завдяки яким Луцьк стане саме таким, називають розвиток транспортних коридорів з сусідніми державами, співпрацю з прилеглими громадами, енергоефективність, туризм та інше.

ВИСНОВКИ

Міста виступають осередками політичного та культурного життя, водночас слугуючи джерелами появи різноманітних економічних проблем і суперечностей. Із розвитком міст упродовж історії постійно виникали супутні виклики, пов'язані з урбанізацією, налагодженням міської інфраструктури, зайнятістю населення, його міграційними процесами, а також забезпеченням балансу в економіко-виробничому комплексі.

Місто є складним економіко-географічним комплексом, що має власну функціональну структуру, систему зв'язків і визначений тип природокористування. Воно сформувалося під впливом зовнішніх суспільно-географічних та природних умов і факторів.

Основу соціально-економічного розвитку міст складають виважена економічна, соціальна та екологічна політика, а також збалансованість чинників, які визначають якість життя міських жителів.

Луцьк – обласний адміністративний центр Волинської області. Місто знаходиться на північному заході України. Місто має вигідне географічне положення, оскільки знаходиться на перехресті важливих автомобільних та залізничних шляхів.

Економіка Луцька охоплює значні підприємства промислового і транспортного секторів, а також малий і середній бізнес. Промисловість залишається однією з ключових складових економічної структури міста, демонструючи сталий ріст обсягів виробництва та генеруючи понад половину валового регіонального продукту.

Структура промислового виробництва в Луцьку характеризується відсутністю або мінімальною часткою ресурсо- та енергоємних технологій. Рівень використання ресурсів у процесах виробництва залишається досить низьким, що сприяє незначним обсягам утворення та накопичення відходів, як виробничих, так і побутових. Порівняно із запланованими проєктними потужностями промисловості, закладеними під час будівництва великих підприємств міста, обсяги виробництва суттєво

скоротилися. У процесі реконструкції та модернізації підприємств дедалі більше уваги приділяється впровадженню ресурсоощадних та екологічно безпечних технологій.

Транспортне обслуговування Луцька забезпечується трьома видами транспорту: автомобільним, залізничним та електротранспортом. Дуже розвинутою в місті також є торгівля та обслуговування населення.

Сприятливе інвестиційне середовище в Луцьку обумовлене його вигідним економіко-географічним розташуванням, розвиненою транспортною інфраструктурою, а також значною кількістю освітніх, фінансових, медичних та інших об'єктів інфраструктури.

Луцьк активно впроваджує європейські принципи та підходи для підтримки малого і середнього бізнесу. Ці заходи мають комплексний характер, враховуючи особливості місцевого бізнес-середовища. Основними пріоритетами в розвитку інфраструктури для бізнесу та залученні інвестицій стали розширення доступу до швидкісного Інтернету та інших сучасних засобів електронної комунікації.

Економічний і соціальний розвиток міста Луцька передбачає покращення механізмів управління міськими ресурсами, забезпечення ефективного функціонування інженерної та транспортної інфраструктури, дотримання високих екологічних стандартів, розширення спектра соціальних послуг, створення умов для стійкого економічного зростання на основі інновацій та інвестицій, а також активне залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкина М. Ф. Забезпечення стійкого розвитку міст та агломерацій: теорія, методологія, практика : монографія]. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2015. 496 с.
2. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти : монографія. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х. : ХНАМГ, 2010. 306 с.
3. Бабінець О. П. Сучасні концепції розвитку міст як ефективний механізм публічного управління в контексті забезпечення сталого розвитку урбанізованих територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 9.
4. Бойко-Бойчук О. В. Місто як об'єкт державного регулювання. *Зб. наук. пр. Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України*. К. : Вид-во НАДУ, 2007. Вип. 2. С. 169-182.
5. Бойко-Бойчук О. В. Проблеми міста як підґрунтя ефективного управління його розвитком. *Актуал. пробл. держ. управл.* : зб. наук. пр. Х. : Магістр, 2009. Вип. 1 (35). С. 294-302.
6. Бойко-Бойчук О. В. Категорія «місто» : сутність, визначення / О. В. Бойко-Бойчук. *Управління сучасним містом*. 2005. № 3-4/7-12 (19-20). С. 47-60.
7. Боровська О. Системний аналіз управління соціальною сферою міст. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2009. №4. С.43–47.
8. Вакуленко В. М. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів України. Українська академія державного управління при Президентові України. К. : Вид-во УАДУ, 2009. 212 с.
9. Забокрицька М. Р., Хильчевський В. Водні об'єкти Луцька: гідрографія, локальний моніторинг, водопостачання та

- водовідведення. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія*. 2016. Т. 3 (42). С. 64–76.
10. Карлова О. А. Соціально-економічні складові функціонування міського комплексу (теорія і практика) : монографія. Харків : Мадрид, 2011. 452 с.
 11. Карлова О. Вплив генезису на конкурентоспроможність міст. Економічні науки: Зб. наук. праць Черкас. держ. технолог. ун-ту. Вип.13. Черкаси, 2005. С. 249–252
 12. Капінос Г., Ларіонова К. Проблеми управління сталим розвитком України в умовах війни. *Modeling and Development of the Economic Systems*. 2023. № 1. С. 93–103.
 13. Кондратенко Н. О. Smart-city: теоретичні аспекти впровадження е-управління містом. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 83–92.
 14. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи та прикладні аспекти просторового аналізу : науково-аналітична доповідь; Мельник М. І., Синютка О. М., Шевчук Я. В. та ін. ; наук. ред. Мельник М. І. Львів, 2014. 65 с.
 15. Міхно Н. Місто як культурний текст: особливості семантики та синтагматики міського простору: монографія. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+». 2020. 423 с
 16. Наконечний В. В. Стратегічне управління розвитком міста: сучасні підходи. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 1. С. 398–405.
 17. Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Науковий вісник : Державне управління*. 2021. Вип. 1 (1(7)). С. 195–215.
 18. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.

19. Чернихівська А. В. Концептуальні засади сталого розвитку місцевого самоврядування. *Проблеми економіки*. 2020. № 3(45). С. 112–117.
20. Шпак Л. О. Соціальна інфраструктура як складова соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. № 1. С. 5–8.
21. Хошуляк О. Функціонально-організаційна модель управління сталим розвитком територіальної громади. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2022. № 4 (32). С. 233–244.
22. Державне підприємство «Луцький ремонтний завод «Мотор». URL : www.rada.com.ua/ukr/catalog/18877
23. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №695. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020>
24. Експорт в ЄС на прикладі волинського бізнесу [Електронний ресурс]. URL : <https://konkurent.in.ua/.../eksport-v-es-na-prikladi-volinskogo-biznesu.html>
25. Зовнішньоекономічна діяльність області. Офіційний сайт. URL : voladm.gov.ua/category/zovnishnoekonomichna-diyalnist-oblasti/
26. Інновації підприємствам Луцька коштували 120 мільйонів. URL : <https://www.volynnews.com/.../innovatsiyi-pidpryyemstvam-lutska-koshtuvaly-120-milyoniv/>
27. Іноземні інвестиції в Луцьку. URL : lutsk-invest.in.ua
28. Історія Луцька. URL : ukraine-in.ua/ua/istoriya-gorodov-ukrainy/istoriya-lutska
29. Історія міста Луцьк – Інформаційно-Розважальний портал міста URL : lutsklife.org.ua/index/0-40
30. Кліматичні дані Луцька. URL : www.meteorprog.ua
31. Купити спецодяг, робочий та корпоративний одяг у Луцьку. URL : <https://volyn-st.prom.ua/a214416-spetsodyag-robochij-odyag.htm>

32. Кривоніс О.П. Розумні міста України. Що таке смарт-сіті і як це працює. 2022. URL : <https://www.bezpeka-shop.com/ua/>
33. Майже половину усіх товарів краю виробляють луцькі підприємства. URL : <https://pravda.lutsk.ua>
34. Назвали промислових лідерів Луцька. URL : www.volynpost.com/news/17685-nazvaly-promyslovyh-lideriv-lucka
35. Населення в Луцьку. URL : vip.volyn.ua/articles/u-lucku-pobilshalo-naselennya
36. Нагорняк Т. Л. Світова та українська специфіка брендингу міст. *Політикус*. 2015. № 1. С. 111–116. URL: <https://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/572>
37. Основні показники зовнішньої торгівлі товарами і послугами. URL : www.lutsk.ukrstat.gov.ua/Z_3.htm
38. Офіційний сайт ВАТ «Луцький пивзавод». URL : <http://zeman.com.ua>
39. Офіційний сайт Луцької міської ради – Історична довідка. URL : <http://www.lutskrada.gov.ua/history-city>
40. Паспорт міста | Офіційний сайт Луцької міської ради. URL : www.lutsk.ua/city-passport
41. ПАТ «Луцьк Фудз» – смак домашньої кухні, зрозумілий кожному. URL : <https://www.volynnews.com/.../-pat-lutsk-fudz-smak-domashnoyi-kukhni-zrozumilyy-kozhnomu>
42. ПАТ «Теремно Хліб». URL : hlebinvest.com.ua/uk/our_bakeries/lutsk
43. Підприємства Луцька та Волині – Волинь Інфо. URL : volyninfo.com/catalog/
44. Проблеми сталого розвитку урбоекосистеми великого міста. URL : www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/.../23_Kuczeriawyj_18_12.pdf
45. Програма «Інтеркультурні міста» – Департамент культури. URL : culture-lutsk.org.ua/proekty/interkulturni-mista
46. Соціологічне дослідження великих міст України. URL : www.experts.in.ua

47. Промисловість Луцька. URL : mapia.ua/ua/lutsk/promyslovist
48. Стратегічний план економічного розвитку міста Луцька. URL : www.lutskrada.gov.ua/economic-development-plan
49. Торгівельне середовище в Луцьку. URL : <http://lutsk-invest.in.ua/httplutsk-invest-in-ua20160318>
50. Транспортне обслуговування Луцька. URL : <http://lutsk-invest.in.ua/httplutsk-invest>
51. У Луцьку підприємство, яке відроджує українські традиції. URL : vip.volyn.ua/
52. Хемосвіт Луцькхім – провідний виробник плівок в Україні. URL : plastmas.com.ua/main.htm
53. Як у Луцьку виготовляють серветки. URL : <http://konkurent.in.ua/news/novini-kompanij/3224/ak-u-lucku-vigotovlyayut-servetki.html>
54. Які підприємства найбільше забруднюють повітря. URL : lutsk.rayon.in.ua/.../387-iaki-pidpriemstva-naibilshe-zabrudniuiut-povitria